

**A LEGJELENTŐSEBB FEJLESZTÉSI PROGRAMOK TERÜLETI
VETÜLETEINEK ÉS EREDMÉNYEINEK VIZSGÁLATA VAJDASÁGBAN**
ANALYSIS OF TERRITORIAL ASPECTS AND RESULTS OF MAJOR DEVELOPMENT
PROGRAMS IN VOJVODINA

Juhász Bálint¹, Pleschinger Gyula²

¹PhD hallgató,²elnök

¹Gazdasági és Regionális Tudományi Doktori Iskola, Gazdaság- és Társadalomtudományi
Kar, Szent István Egyetem,

²Magyar Közgazdász Társaság

E-mail: ifj.juhasz.balint@gmail.com¹, pleschinger.gyula@t-online.hu²

Összefoglalás

Vajdaság jelenleg az ország egyik húzó régiója gazdasági tekintetben, ez a jó földrajzi helyzetből, az évszázados hagyományokból, a jó minőségű termőföldre épülő feldolgozóiparból és a többi régió elmaradottságából következik. Vajdaság, mint régió területi és gazdasági fejlődése hasonló mértékben alapul az exogén és az endogén fejlődési formákra. Az exogén (külső forrásból gerjesztett) fejlődés két legjelentősebb eszköze az Európai Unió előcsatlakozási támogatási eszköze (Instrument for the Pre-Accession Assistance, a továbbiakban IPA), valamint a Magyarország Kormányának támogatásával megvalósuló, a Vajdasági Magyar Szövetség által kidolgozott és kiharcolt Vajdasági Gazdaságfejlesztési Program (továbbiakban: VGP). A kutatás kitér a fejlesztési források területi eloszlására, az egyes önkormányzati területek forrásfelszívó képességére, az egy főre jutó támogatás mértékére, s vizsgálja a két program összefüggéseiből és sajátosságaiból eredő összefüggéseket is.

Abstract

Vojvodina is currently one of the country's leading regions in economic terms, due to its good geographical position, centuries-old traditions, processing industry which depends on a high-quality arable land and the backwardness of other regions. The territorial and economic development of Vojvodina as a region is based on a similar extent on exogenous and endogenous forms of development. The two most important instruments of exogenous development are the European Union's Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA) and the Vojvodina Economic Development Program, prepared and fought by the Alliance of Vojvodina Hungarians, and with the support of the Hungarian Government. The research covers the territorial distribution of development resources, the absorption capacity of each local government area, the level of support per capita, and examines the correlations arising from the contexts and peculiarities of the two programs.

Kulcsszavak: gazdaság, mezőgazdaság, fejlesztés, gazdaságfejlesztés, forráslehívó készség c

JEL besorolás: O21, O38, O43, R10, R11

LCC: HD72-88

Bevezetés

Vajdaság a (részben) Közép-Európához tartozó Szerbia (Mayers, 1980) északi részén terül el, mintegy 21 500 km²-en. Székvárosa Újvidék. Területét a Duna, a Tisza és a Száva három földrajzi egységre osztja: Bácskára, Bánátra és Szerémségre. Bácska és Nyugat-Bánság a

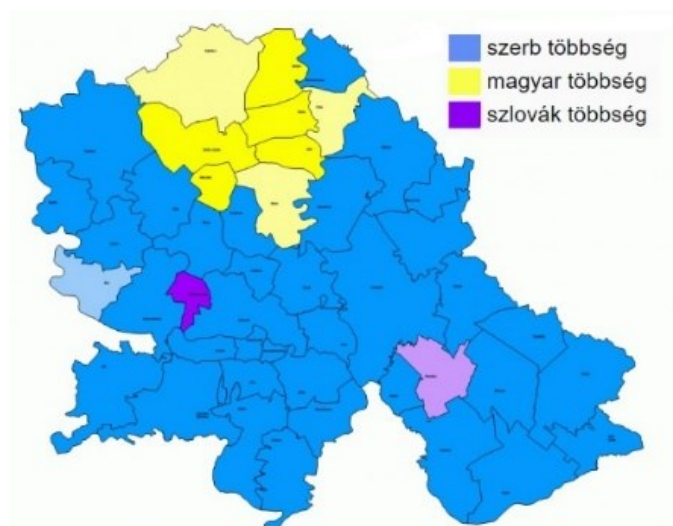
folyók által feltöltött homokos síkság, a magyar Alföld folytatása. A Kárpát-medence nagy folyói itt folynak össze. Bácska sík vidék, az Alföld déli irányú folytatása, néhol dombos területekkel (Telecskai-dombság), átlagos tengerszint feletti magassága 90 méter. Nagy részét igen jó minőségű szántóföldek teszik ki, ún. feketeföld. Nyugatról és délről a Duna, keletről a Tisza határolja, mint természetes határvonal. A Bánság nagyobb része, a Temesköz (nagy része Románia) az Alföldhöz tartozó sík vidék, míg a terület délkeleti részét a Bánsági-hegyvidék foglalja el (Románia). Területén a talaj szikes, itt inkább az állattenyésztés és a gyógynövénytermesztés elterjedtebb. A Bánságban található a tartomány legmagasabb pontja, a Kudrici-tető (641 m), amely a romániai Krassó-Szörényi-Érchegységhez kapcsolható Verseci-hegység csúcsa. Szerémség erdőkkel borított hegyes-dombos terület. Itt emelkedik a Tarcal-hegység (Fruška Gora), ahol a világhírű tarcali bort, Mátyás király kedvenc, külön kiváltságokkal rendelkező italát termelték. A hegység keletre téríti a Dunát. Közigazgatási értelemben Vajdaság Autonóm Tartomány, amely saját státútummal, valamint direkt úton megválasztott, 120 képviselő alkotta Képviselőházzal rendelkezik (a legfelsőbb szerve), illetve Tartományi Kormányral, amely 12 tárcával (regionális minisztériummal, a helyi megfogalmazásban titkársággal) működik, melyek az alkotmány által szavatolt hatáskörökkel és delegált feladatokkal foglalkoznak. Vajdaság AT Képviselőháza Vajdaság Autonóm Tartomány (Vajdaság AT) legfelsőbb szerve, amely jogalkotási és egyéb feladatokat lát el, a Szerb Köztársaság Alkotmányával, törvényekkel és Vajdaság AT Státútumával összhangban. Vajdaság etnikai összetétele vegyes, 25 különböző nemzet alkotja. Vajdaság AT Képviselőházának munkájában a szerb nyelvvel és cirill írásmóddal egyenrangú hivatalos használatban van a magyar, a szlovák, a horvát, a román és a ruszin nyelv és írás is, a törvénnyel összhangban. Ezen jellemzők kidomborítása céljából mini Európai Unióként is emlegetik.

1. táblázat: Vajdaság nemzeti összetétele

Nemzetiségi hovatartozás	Lélekszám	%
szerb	1 289 635	66,76%
magyar	251 136	13,00%
szlovák	50 321	2,60%
horvát	47 033	2,43%
roma	42 391	2,19%
egyéb, ismeretlen, nem nyilatkozott, regionális hovatartozás	251 293	13%
	1 931 809	100,00%

Forrás: Szerb Statisztikai Hivatal (saját szerkesztés)

A legtöbb magyar a Vajdaság északi részén 8 községben él (60,52%-a a teljes magyarságnak), ahol abszolút vagy relatív többséget alkot.

1. ábra: Vajdaság népeisége

Forrás: vajdasag.rs, letöltve: 2019.12. 22.

Vajdaság Autonóm Tartomány közigazgatási szempontból körzetekre (okrug) oszlik.

2. ábra: Vajdaság körzetei

Forrás: vajdasag.rs, letöltve: 2019.12. 22.

A körzeteket községek (opština) alkotják (forrás: vajdasag.rs, vojvodina.gov.rs, skupstinavojvodine.gov.rs). A szerbiai gyakorlatban község fogalmán több településből álló területi egységet kell érteni, ami a korábbi magyarországi értelmezés szerinti járáshoz hasonlítható. A Szerb Köztársaság Alkotmányának 7. szakasza értelmében a községek olyan területi egységek, amelyekben megvalósul a helyi önkormányzás az alkotmányban, törvényben és községi statútumban meghatározott ügyekben. (Nagy, 2007). Vajdaság jelenleg az ország egyik húzó régiója gazdasági tekintetben, ami elsősorban a többi régió elmaradottságából következik, emellett az évszázados gazdasági hagyományoknak is köszönhető, illetve a jó termőföldnek, ami nyersanyagot biztosít a feldolgozóipar számára, és nem szabad megfeledkezni a jó földrajzi helyzetéről sem. Vajdaság gazdaságában vezető szerepet játszanak a mikro- és kisvállalkozások, illetve a sikeresen privatizált vállalatok, s jelentős külföldi

tőkebefektetésekre is sor került az elmúlt évtizedben. A foglalkoztatottság nagyban elmarad az uniós átlagtól, és a munkanélküliség is csaknem kétszer akkora, mint Európa nyugati részében. Az Európai Unió terület- és szomszédságpolitikájának lényege a leszakadó térségek felzárkóztatása, legyen szó akár új uniós tagállamról, akár az Unióba igyekvő, esetleg csak az Unióval szomszédos területről. Szerbia és benne Vajdaság ebből a szempontból speciális helyzetben van. A tartományt északról az uniós tag Magyarország, keletről a szintén uniós tag Románia határolja, nyugatról pedig Horvátország a szomszédja. (Nagy, 2015). Az Európai Unió előcsatlakozási támogatási eszköze (a továbbiakban IPA) az Európai Unió legjelentősebb támogatási alapja Szerbiában és a Vajdaságban. Szerbia a 2000-es évek eleje óta fér hozzá az Európai Unió által nyújtott vissza nem térítendő eszközökhöz támogatás formájában. Az IPA egy egyedülálló eszköz, amely integrálja az EU-hoz csatlakozni kívánó országok összes támogatási programját. Az IPA előcsatlakozási támogatási eszközének két fő célja van: hogy segítséget nyújtson a kedvezményezett országoknak az uniós vívmányok politikai, gazdasági, valamint elfogadására vonatkozó kritériumok teljesítésében. Másodsorban: az adminisztratív kapacitások kiépítése és az igazságszolgáltatás megerősítése, valamint az EU strukturális és kohéziós alapjainak felhasználására való felkészülés folyamata az Európai Unióhoz való csatlakozás után. A Vajdasági Magyar Közösségek Terület- és Gazdaságfejlesztési Stratégiája a szerbiai, a vajdasági, valamint a helyi területfejlesztési tervek irányvonalaira épül, figyelembe véve az Európai Unió, a Kárpát-medence és Délkelet-Európa idevonatkozó területi és ágazati stratégiáit is (Nagy, 2015). Magyarország Kormánya 2015. november 18-án meghozta az 1830/2015. (XI. 21.) számú Korm. határozatot, amelyben egyetért a dokumentumokban foglalt intézkedések támogatásával, és forrást biztosít a megvalósításához. A VGP jelenleg Magyarország legnagyobb határon túli gazdaságfejlesztési programja, melynek célja olyan fejlesztések támogatása, amelyek révén minél többen megtalálhatják számításaikat a szülőföldjükön, és jövőjüket a Vajdaságban tervezhetik (Juhász, 2020).

Anyag és módszertan

Vajdaság, mint régió gazdasági és területi fejlődésének szempontjából két jelentős program, két különböző forrás érhető el. Az egyik az Európai Unió csatlakozó országokat támogató alapja (IPA), a másik pedig Magyarország határon túli közösségek gazdasági fejlesztését célzó programja, jelen esetben a Vajdasági Magyar Szövetség által kidolgozott és kiharcolt Vajdasági Gazdaságfejlesztési Program (továbbiakban: VGP). Az Európai Unió tagországai az elemzés pillanatában már javában dolgoznak a 2021–2027 közötti időszak uniós költségvetésén, de az azt megelőző programozási időszak (2014–2020) IPA pályázatai nem zárultak le teljes egészében, így az utolsó teljes egészében lezárt programozási időszak ide vonatkozó fejlesztési programját veszi alapul a kutatás. A témával behatóbban Nagy Miklós temerini város- és területfejlesztő mérnök foglalkozott 2016-ban, mestermunkájában a vajdasági önkormányzatok forrásfelszívó képességét vizsgálta. A 2007–2013-as programozási időszakra az IPA mintegy 11,5 milliárd eurós költségvetést irányzott elő. Ezek az Alapok a következő kedvezményezettek rendelkezésére álltak: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság, Koszovó, Montenegró, Szerbia és Törökország. Szerbia mintegy 1,4 milliárd euróhoz férhetett hozzá a 2007–2013 közötti időszakban. Ebben az időszakban az IPA célja az volt, hogy pénzügyi támogatást nyújtson öt komponensen keresztül:

1. Átmeneti segítségnyújtás és intézményrendszer kiépítés
2. Határon Átnyúló Együttműködés (CBC)
3. Regionális fejlesztés
4. Humán erőforrás fejlesztés
5. Vidékfejlesztés

Szerbiának, mint országnak, amely akkor még nem rendelkezett EU-tagjelölt státussal, csak az 1. komponens állt rendelkezésre, azaz az átmeneti segítségnyújtás és az intézményrendszer kiépítése, és a 2. komponens, azaz a határokon átnyúló együttműködés támogatása (Nagy, 2016). A 2007–2013 közötti időszakban az előcsatlakozási támogatási eszközök összértéke I. és II. komponens alapján a Szerb Köztársaság esetében 1 385 650 498,00 euró (Forrás: http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/serbia/index_en.htm). A határon átnyúló programok hatásaival Vajdaság régiós fejlődésére több kutató is foglalkozott az elmúlt években. A kézzel fogható gazdasági eredmények vonatkozásában a megállapítások és értékelések visszafogottak voltak. Összességében a Vajdaság területi fejlődésére az uniós források nem hatottak pozitívan, a területi fejlődés nem gyorsult fel, a területi egységek fejlettségi szintjei alig változtak a programok befejezésekor (Ricz, 2018). Ugyanakkor azt is kiemelik, hogy annak ellenére, hogy az EU határokon átnyúló programjai nem hoztak gazdaságilag és pénzügyileg jelentős változásokat, jelentős hatással voltak azokra a pályázó szervezetekre, amelyek élhettek az EU-programok megismerésének lehetőségével. A projektek sikeres végrehajtása megmutatta, hogy mely közösségek fenntarthatóak, és mitől jók vagy továbbfejleszthetőek a projektötletek. (Nagy, 2018).

A VGP megvalósításának elsődleges célja az volt, hogy minél rövidebb idő alatt jusson el a támogatás minél több érintetthez, s fejtse ki hatását. Az első és második fejlesztési ciklusban eddig összesen 14 400 pályázat érkezett be, melyből 12 591 pályázatot támogatott. Összegezve a kis-, közepes- és nagyértékű projektek számadatait, a projektek összértéke 86,1 milliárd forint, azaz 32,1 milliárd dinár. A megítélt vissza nem térítendő támogatás értéke közel 45,9 milliárd forint, azaz megközelítőleg 17,1 milliárd dinár (Juhász, 2020). Az első fejlesztési ciklus végén készült felmérés az első három év munkáját és eredményeit vette górcső alá. A Prosperitási Alapítvány segítségével elvégzett kérdőíves felmérés eredményei alapján a Szekeres László Alapítvány a Magyar Közgazdasági Társaságot (MKT) kérte fel a felmérés kiértékelésében való közreműködésre. A kutatás célja, hogy felmérje a gazdaságfejlesztési program eredményeit, annak megítélését, intézkedéseinek hatását a vajdasági magyar mezőgazdasági termelők és vállalkozások megmaradására, fejlődésére és versenyképességének növekedésére vonatkozólag. Továbbá vizsgálja a gazdaságok és vállalkozások fejlesztésének hatását a hozzájuk kapcsolódó személyek, családtagok, illetve munkavállalók vonatkozásában, valamint elemzi ezen személyek szülőföldön való boldogulását is. További célja, hogy megismerje a vajdasági gazdálkodók és vállalkozók érvényesülési lehetőségeit, illetve a kilátásait önmaguk, családtagjaik és alkalmazottaik vonatkozásában. A kérdőíves felmérés több mint 5000 nyertes pályázóhoz jutott el, melyet 4338 pályázó vissza is küldött. (Pleschinger, 2018)

A kutatás a következő kérdésekre kereste a tudományos választ:

- K1: Jellemzően kik a gazdaságfejlesztési program kedvezményezettjei és mi jellemzi őket (működési forma, tevékenység, területi behatárolás)?
- K2: Hogyan hat a kedvezményezettek a gazdaságfejlesztési program megvalósított fejlesztése (versenyképesség, gazdasági teljesítmény)?
- K3: Milyen hatással van a vajdasági magyar közösség életére, hogyan befolyásolja a szülőföldön maradási a gazdaságfejlesztési program megvalósítása?
- K4: Hogyan ítélik meg a kedvezményezettek a VGP lebonyolítását?
- K5: Hogyan látják a kedvezményezettek a VGP jövőjét?

A VGP eredményeivel kapcsolatos hipotézisek:

- A gazdaságfejlesztési program sikeresen valósul meg a Vajdaságban, ugyanis jelentős többletlehetőséget jelent a vajdasági gazdálkodók és vállalkozók számára. Ez egy párhuzamos fejlődési lehetőség, amely hozzájárul azon nézet és tény kialakulásához, hogy ma Vajdaságban előnyt jelent magyarnak lenni.

- A gazdaságfejlesztési programnak köszönhetően a régióban nőtt a vajdasági magyar vállalkozók és gazdálkodók versenyképessége és megbecsültsége.
- A programban elnyert támogatás jelentős mértékben hozzájárult a sikeresen pályázók fejlődéséhez, javultak a gazdaságok és a vállalkozások gazdasági eredményei.
- A támogatott projektek megvalósításának köszönhetően nőtt a sikeres pályázók, valamint azok családtagjai és alkalmazottjai szülőföldön való maradásának és boldogulásának lehetősége, valamint jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a Vajdaságban képzeljék el jövőjüket.
- A gazdaságfejlesztési program megvalósítása a jövőben is kulcsfontosságú a vajdasági magyar közösség számára.

Eredmények

Vajdaság Autonóm Tartomány eddig az IPA fejlesztési forrás első és második komponenséhez férhetett hozzá a vizsgált időszakban. Ezek a komponensek az átmeneti segítségnyújtás és az intézményi együttműködés elősegítése, valamint a határokon átnyúló együttműködési projektek támogatása. Az első IPA komponens elsősorban nemzeti szinten fejti ki a hatását, mivel ezekhez az erőforrásokhoz szinte csak a minisztériumok és a nemzeti ügynökségek férnek hozzá. A Pályázatok sem állandó jellegűek, hanem mindig valamilyen felmerülő probléma megoldására írják ki. Csak egy jelentős, 24 millió euró értékű beruházás történt az infrastruktúra területén, ami nagyban befolyásolta Kúla és Verbász eredményeit, de ezt az elemzés során figyelembe vettük. Az IPA 2007–2013 szerint a Vajdaság AT teljes egészében határ menti régió (Nagy, 2016). A VGP célterülete a vajdasági régió, a célcsoportja pedig elsősorban a vajdasági magyar közösség termelői és vállalkozói. Az említett, Magyar Közgazdász Társaság által készített kutatás elkészítésének pillanatában az első fejlesztési ciklushoz kapcsolódó pályázati kiírások közül a házvásárlási pályázat és a kezdő és induló vállalkozások támogatására kiírt pályázat nem zárult le teljes egészében, jelen vizsgálatban azonban az program eredményeit a később meghozott döntésekkel összehangoltuk. Az elemzésben külön figyelmet fordítottunk a támogatott projektek számának és a támogatás értékének eloszlására önkormányzatok szerint, illetve az adott önkormányzat összalakosságához, a VGP esetében pedig a magyar lakosság számához viszonyítva is. Az IPA és VGP fejlesztési források teljes egészében nem összehasonlíthatóak, lévén eltér a célcsoport: az IPA fókuszában elsősorban nonprofit szervezetek (önkormányzatok és civil szervezetek) állnak, a VGP esetén elsősorban profitorientált entitások a célcsoport (bejegyzett termelők, vállalkozók). Ennek ellenére érdemes összehasonlító elemzést végezni, hiszen a legjelentősebb fejlesztési forrásokról van szó, s az egyes programok hasonlóságai és sajátosságai magyarázatot adnak a területi eloszlásra. Az IPA program forrásaiból a 45 vajdasági önkormányzat közül 44 részesült, az egyetlen, amely kimaradó terület Titel község önkormányzata. A VGP pályázói 175 településről nyertek támogatást, ami 38 vajdasági önkormányzatot fed le (a program folytatásában Ópazova községből is került ki nyertes pályázat), azok a községekben, amelyekben nem valósult meg projekt a magyarság lélekszáma nem éri el a 300-at, a lélekarány 1% és az alatti (kivételesen Karlóca), így elmondható, hogy Vajdaság minden magyarok lakta részén történt fejlesztés.

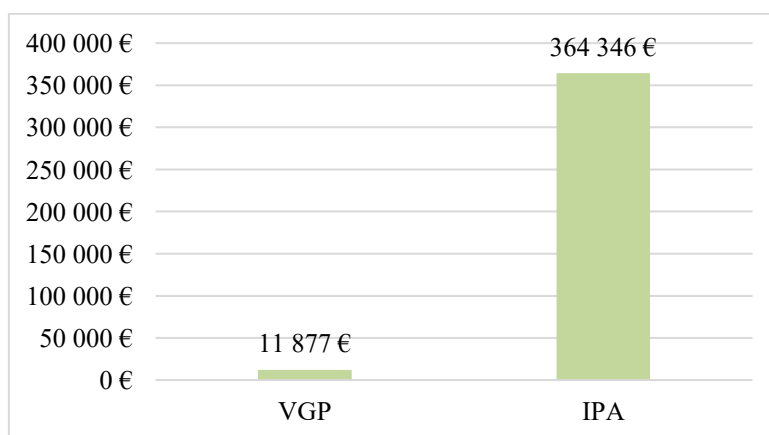
2. táblázat: Az IPA és VGP programok területi eloszlása Vajdaságban

#	Önkormányzat	VGP				IPA		
		Proj. száma	Tám. (.000 €)	Tám. / lakos (€)	Tám. / magyar lakos (€)	Projektetek száma	Tám. (.000 €)	Tám. / lakos (€)
1	Magyarkanizsa	1332	18 543	732	859	15	2533	100
2	Ada	756	7961	469	624	3	799	47
3	Topolya	1022	12 782	384	662	8	696	21
4	Zenta	985	8570	368	465	4	230	10
5	Kishegyes	388	3524	293	543	3	373	31
6	Obecse	988	8403	225	485	5	50	1
7	Szabadka	1679	30 013	212	595	10	10 972	78
8	Magyarcsernye	202	1536	150	845	1	285	28
9	Begaszentgyörgy	296	2330	138	691	7	474	28
10	Csóka	215	1504	132	266	8	645	57
11	Temerin	373	3658	129	490	11	1038	37
12	Zombor	559	6504	76	659	9	1969	23
13	Törökkanizsa	122	832	74	259	15	1756	156
14	Szenttamás	134	917	56	271	1	40	2
15	Zichyfalva	44	457	40	357	2	215	19
16	Apatin	171	1057	37	341	2	109	4
17	Nagybecskerek	313	4161	34	337	14	2478	20
18	Törökbecse	93	640	27	148	3	435	18
19	Kúla	123	1079	25	316	5	18 169	422
20	Szécsány	27	279	21	165	5	1283	97
21	Nagykikinda	169	1179	20	162	12	1262	21
22	Antalfalva	56	462	18	183	3	280	11
23	Újvidék	149	5513	16	415	30	3157	9
24	Hódság	40	306	10	258	1	297	10
25	Kevevára	45	317	9	106	4	353	10
26	Titel	12	96	6	117	0	0	0
27	Ürög	8	56	5	73	2	351	32
28	Ingyia	25	210	4	254	7	2658	56
29	Pancsova	36	431	3	126	14	3907	32
30	Verbász	13	105	2	43	4	18 054	429
31	Versec	9	116	2	51	18	9355	180
32	Alibunár	6	42	2	186	5	515	26
33	Ruma	16	112	2	95	4	3421	63
34	Belcsény	2	24	2	80	4	437	28
35	Palánka	12	77	1	57	1	90	2
36	Fehértemplom	4	22	1	53	4	1182	68
37	Bács	1	3	0	3	1	418	29
38	Szávaszentdemeter	1	5	0	8	3	4991	62
39	Petróc	0	0	0	0	4	457	34
40	Ópáva	0	0	0	0	1	302	29
41	Pecsince	0	0	0	0	3	485	25
42	Zsablya	0	0	0	0	5	635	24
43	Karlóca	0	0	0	0	2	119	14
44	Ópázova	0	0	0	0	4	512	8
45	Sid	0	0	0	0	2	222	6
		10 426	123	83	259	269	98 009	53

Forrás: Prosperitati Alapítvány, Nagy Miklós (saját szerkesztés)

A vizsgált időszakokban nagyságrendileg hasonló összegű fejlesztési eszköz érkezett Vajdaságba a két program keretében, a magyarországi forrás összege mintegy 25%-kal haladta meg az Uniós forrást. A két programban megvalósult projektek száma jelentős eltérést mutat, közel 40-szer több projekt valósult meg a VGP programban. Ez a különbség egyértelműen magyarázható a fejlesztési intézkedések célcsoportjai közötti különbségekkel. Az egy főre jutó támogatás értéke az összlakosság számához viszonyítva (forrás: Szerb Statisztikai Hivatal 2011. évi népszámlálása) a VGP estében magasabb - 83 €/fő – az IPA estén számított 53 €/fő

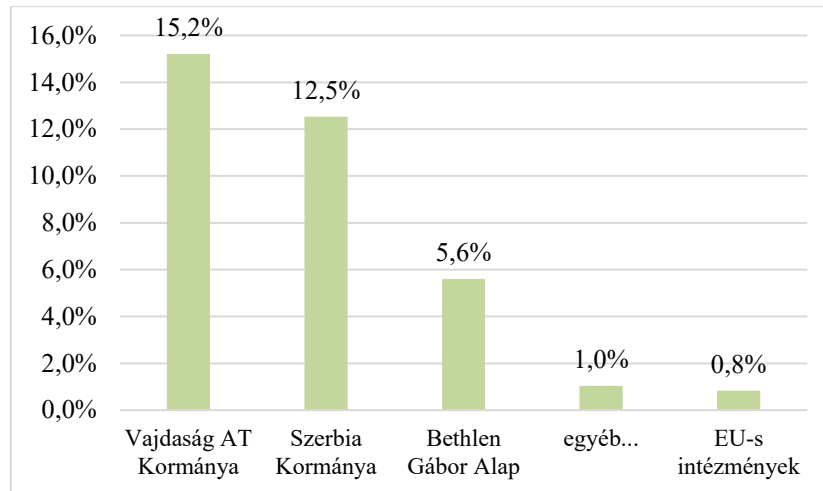
értéknél. Az egyes önkormányzatokban mért adatokból egyértelműen kiolvasható, hogy a VGP-ben jelentősen jobban érvényesültek a tömbmagyarság önkormányzatai, mint az IPA programban. Kivételt képez Magyarkanizsa önkormányzata, illetve a relatív többségű Szabadka és Csóka, amelyek az IPA programban is átlagon felül teljesítettek, a sikeres önkormányzatok közé sorolhatóak. Ez egybecseng Nagy Miklós (2016) megállapításaival, amely szerint azok az önkormányzatok sikeresek a fejlesztési források felhasználásában, amelyek saját pályázatírói és projektmenedzseri kapacitásokkal rendelkeznek (Helyi Fejlesztési Iroda stb.). A VGP esetén érdemes megvizsgálni a magyar lakosság számára viszonyított egy főre jutó támogatás értékét is, amely az előző mutató közvetlen célcsoportra leképezett változata, s jelentősebb nagyobb értéket mutat: 259 €/fő. Ha ezen mutató alapján vizsgáljuk az egyes önkormányzati területek sikerességét, akkor azt láthatjuk, hogy a relatív magyar többségű önkormányzatok és szórvány önkormányzatok is jelentős eredményeket értek el. Továbbra is Magyarkanizsa a legsikeresebb önkormányzat, de rögtön két szórvány önkormányzat követi: Magyarcsernye és Begaszentgyörgy. A sikeres önkormányzatok sorához csatlakoznak ezen mérés szerint, a tömb önkormányzatok mellé, olyan szórvány önkormányzatok, mint Zombor, Újvidék, Zichyfalva, Apatin, Nagybecskerek, Kúla, Szenttamás, Törökkanizsa, valamint ide sorolható még Hódság és Ingyia is, amelyek nagyon megközelítik a 259 € egy főre jutó átlag támogatási értéket. Megállapíthatjuk, hogy a program döntéshozatali mechanizmusába beépített, a szórvány önkormányzatok területén megvalósuló projekteket előnyben részesítő szempont kifejezésre jutott, elérte a célját. A fentiekkel összhangban eltérés mutatkozik a támogatás fajlagos értékének szórásában is, amelyet a 3. ábra mutat be. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a VGP fejlesztési forrásai jelentősen több közvetlen felhasználóhoz jutottak el, mint az tapasztalható az uniós forrás esetében.

3. ábra: A támogatások fajlagos értékének szórása projektenként

Forrás: Prosperitati Alapítvány, Nagy Miklós (saját szerkesztés)

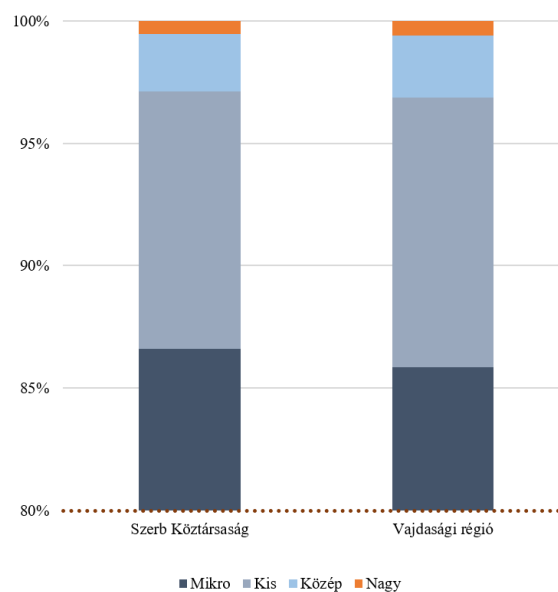
A vajdasági magyar közösség fejlődése szempontjából meghatározó lehet a hazai, anyaországi és az uniós források együttes, egymásra épülő felhasználása. Kiemelkedően fontos, hogy szerbiai adófizető polgárokként a hazai forrásokat is az intézmények, szervezetek, önkormányzatok, vállalkozások és mezőgazdasági termelők fejlődésének szolgálatába állítsuk, s ugyancsak ezen logika alapján az uniós források lehívása és felhasználása is kiemelten fontos. Az egy főre jutó IPA támogatás szórása alapján láthatjuk, hogy a magyar többségű önkormányzatok háttérbe szorultak a nem magyar többségű önkormányzatokkal szemben, míg a kifejezetten a közösséget célzó fejlesztési forrás esetén, ugyanezen önkormányzatok teljesítménye kimagasló. A 2018. év végén végzett felmérés arra a kérdésre is kereste a választ, hogy a Prosperitati Alapítvány pályázatain résztvevők vajon más pályázati forrás lehetőségeivel élnek-e.

4. ábra: A VGP program mellett mely intézmények pályázatain vettek részt a Prosperitási Alapítvány nyertes pályázói

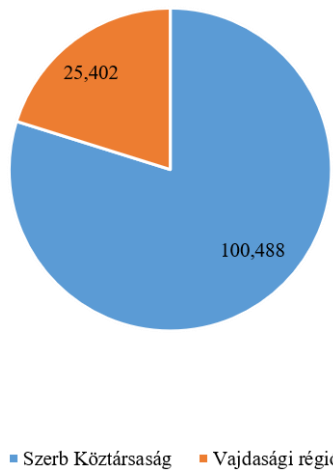
Forrás: Prosperitási Alapítvány (saját szerkesztés)

A 4. ábrán láthatjuk, hogy úgy a hazai, mind az egyéb anyaországi, illetve uniós források vonatkozásában is van pályázói tapasztalat, de többségében csak a Prosperitási Alapítvány pályázatain vettek részt a vállalkozók és a termelők. Az anyaországi forrásoknak döntő szerepe van a fejlesztések megvalósításában, könnyebben hozzáférnek, bátrabban élnek a lehetőséggel a közösség tagjai. Ugyanakkor az elérhető források egymásra épülő, összehangolt felhasználása esetén a VGP olyan párhuzamos fejlődési lehetőséget nyújt, ami azt teszi lehetővé, hogy gyorsabban haladjanak a fejlődés útján, mint versenytársaik. Ilyen értelemben a vajdasági régió gazdasági jellemzőinek áttekintése és elemzése segít a VGP felhasználóinak és a versenytársaik helyzetének összehasonlításában. A vállalkozások méret szerinti megoszlását tekintve elmondható, hogy a vajdasági régió nagyon hasonló Szerbia teljes területéhez viszonyítva, összességében mintegy egynegyedét adva az ország vállalkozásainak.

5. ábra: A vállalatok méretük szerinti megoszlása Szerbiában és Vajdaságban

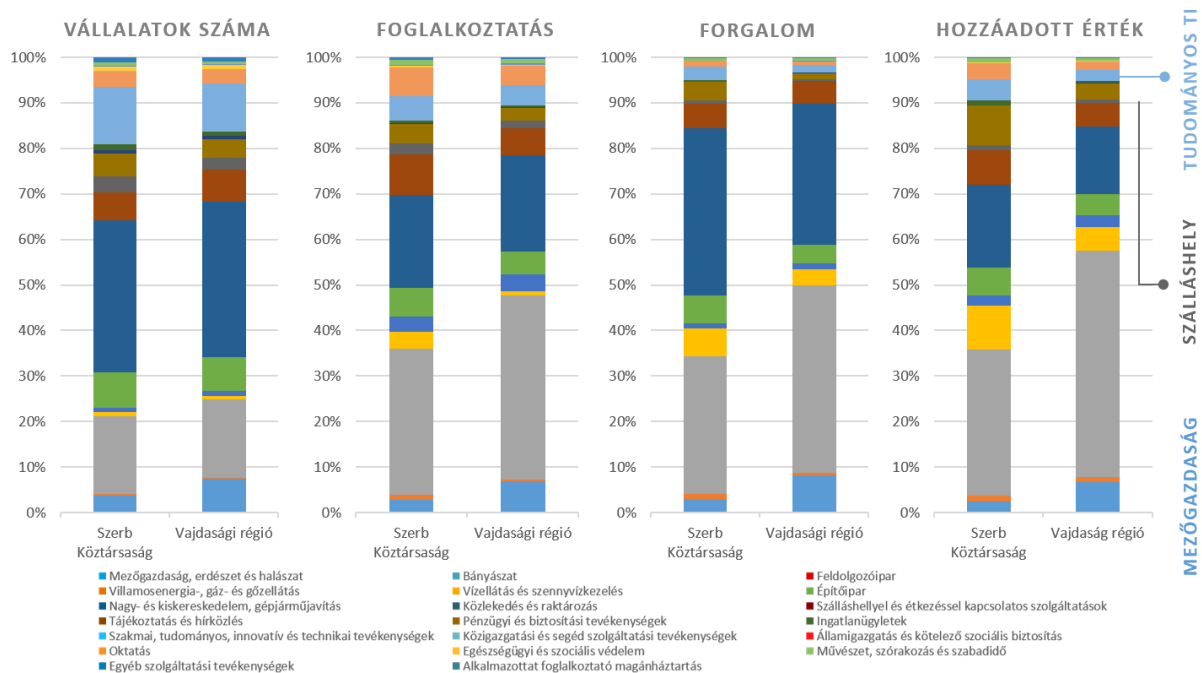
Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

6. ábra: Vajdaság régió Szerbiához viszonyított aránya a vállalatok száma alapján

Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

Amennyiben ágazati bontásban elemezzük a képet, akkor látható, hogy a szerb gazdaságon belül a vajdasági régió némileg felülreprezentált a mezőgazdaság, és némileg alulreprezentált a tudományos tevékenységek és az idegenforgalom (szálláshelyek) terén. A feldolgozóiparban a vajdasági régió az országos átlagot felülmúló hatékonyságot mutat föl. Az előzőek alapján teljes mértékben indokoltnak bizonyult, hogy a gazdaságfejlesztési program első ütemében a mezőgazdaságban – a vajdasági régió „húzóágazatában” – működő vállalkozások részesüljenek támogatásban.

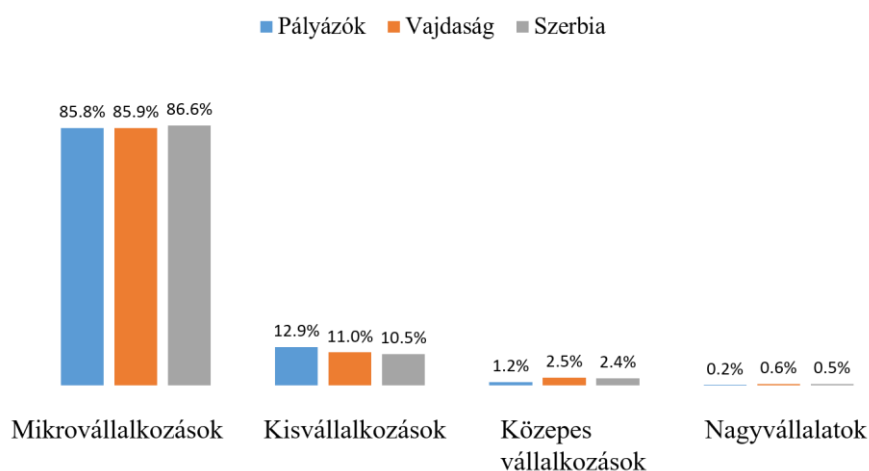

7. ábra: Vállalatok megoszlása tevékenységi körök szerint

Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

A vajdasági magyar közösség szempontjából kiemelten fontos VGP kapcsán megvalósult MKT tanulmány alapjául szolgáló kérdőíves felmérés nyertes pályázóira vonatkozó kérdések megvizsgálásával választ kapunk arra kérdésre, hogy kik a program felhasználói. A pályázati prioritásoknak megfelelően az ötezer nyertes pályázat közül háromezer-hétszáz mezőgazdasági vállalkozás részesült összesen 12,4 milliárd dinár összegű támogatásban. Az elemzési

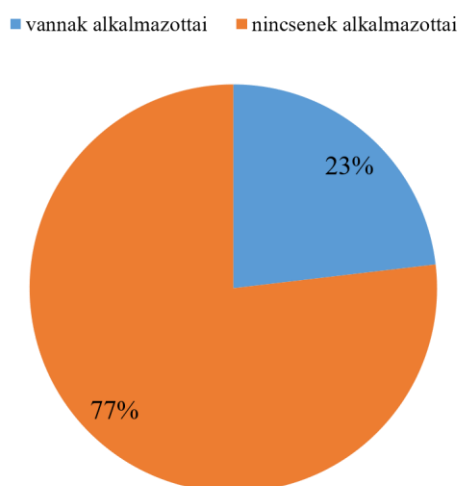
eredményekből jól látszik, hogy úgy a pályázatok kiírói, mint az elbírálói arra törekedtek, hogy a pályázni kívánó személyek minél szélesebb rétege juthasson támogatáshoz: az 5000 nyertes pályázó döntő többsége (3500 pályázó) csak egy, míg 1300 pályázó két sikeres pályázatot tudhatott magáénak. Mindösszesen 200 olyan pályázó volt, aki három, vagy annál több esetben bizonyult sikeresnek. A pályázat nyerteseinek vállalkozásméret szerinti megoszlása is jól tükrözi a pályázat kiírójának prioritásait: a 8. diagramból látható, hogy a pályázók csaknem 99%-a, mely 4935 pályázót tesz ki, a mikro- és kisvállalkozások közül került ki, mely a mezőgazdasági jellegű projektek dominanciáját igazolja.

8. ábra: A pályázatok nyerteseinek vállalkozásméret szerinti eloszlása

Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

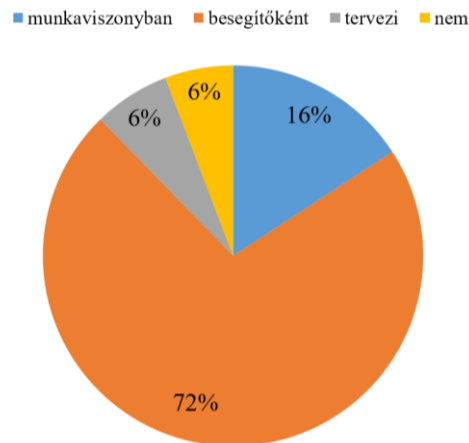
A 8. ábra jól tükrözi, hogy a nyertes pályázatokon belül a mikrovállalkozások aránya megfelel a mikrovállalkozások vajdasági régió és Szerbián belüli arányának, a kisvállalkozások tekintetében pedig a pályázók aránya meghaladja a régiós és az országos átlagot. A közepes és nagyvállalkozások tekintetében elmondható, hogy a pályázók aránya az országos átlag alatt van.

*A fejlesztési program mintegy 1400 új munkahely teremtését tette lehetővé elsősorban a közepes és nagyvállalatoknál

9. ábra: A pályázó vállalkozások munkáltatói szerepe

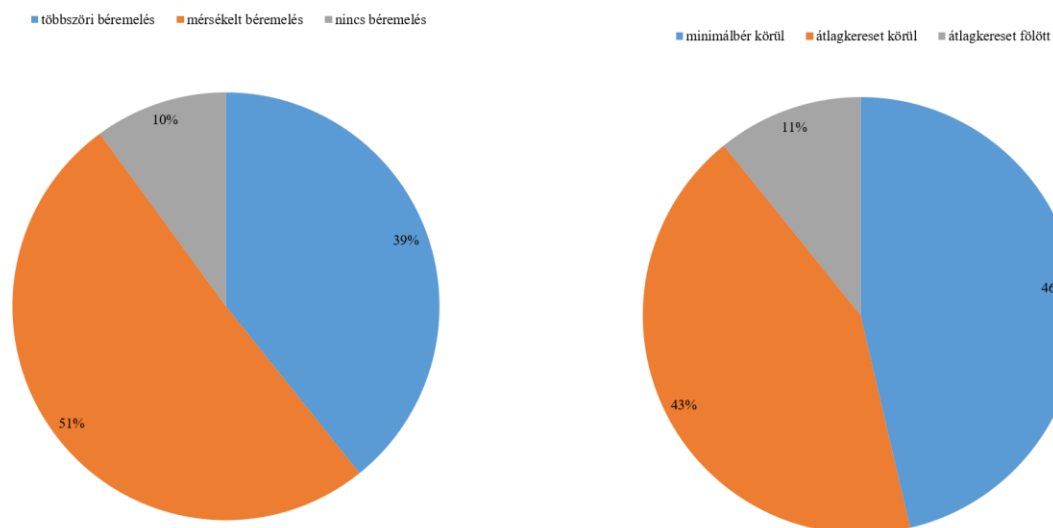
Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

10. ábra: A családtagok szerepe a vállalkozásban

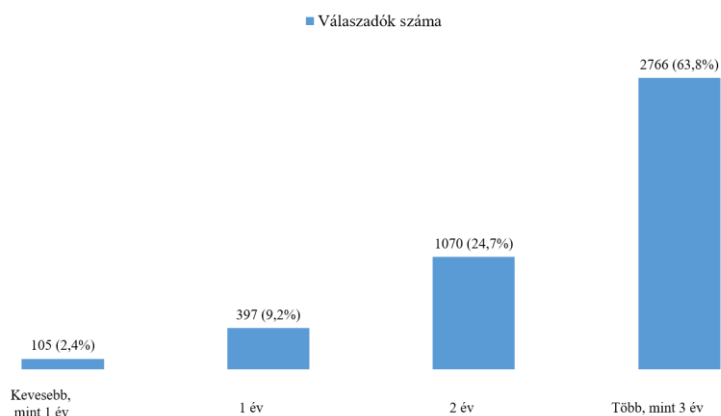
Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

Jól látható a mikrovállalkozások dominanciája, ugyanis a felmérés azon eredménye, mely szerint a nyertes pályázók 77%-a, mely 3850 vállalkozást tesz ki, nem rendelkezik alkalmazottakkal, azt tükrözi, hogy ezen vállalkozások döntő többségében a családtag segítsége járul hozzá a vállalkozás működéséhez. A közepes és nagyvállalatok, melyek a nyertes pályázók kisebb csoportját alkotják, a pályázati támogatások felhasználásával közel 1400 új munkahelyet teremtettek Vajdaság-szerte. A pályázati támogatásokkal létesült fejlesztéseknek is köszönhetően az alkalmazottakat foglalkoztató mintegy 1100 vállalkozás közül 1000 képes volt az alkalmazottai bérét megemelni (a vállalkozások csaknem fele több lépésben is), aminek eredményeképpen az ezen vállalkozásoknál dolgozó alkalmazottak több mint fele az országos átlag körüli, vagy azt meghaladó bérezésben részesül.

11. ábra: Az alkalmazottak bérének alakulása

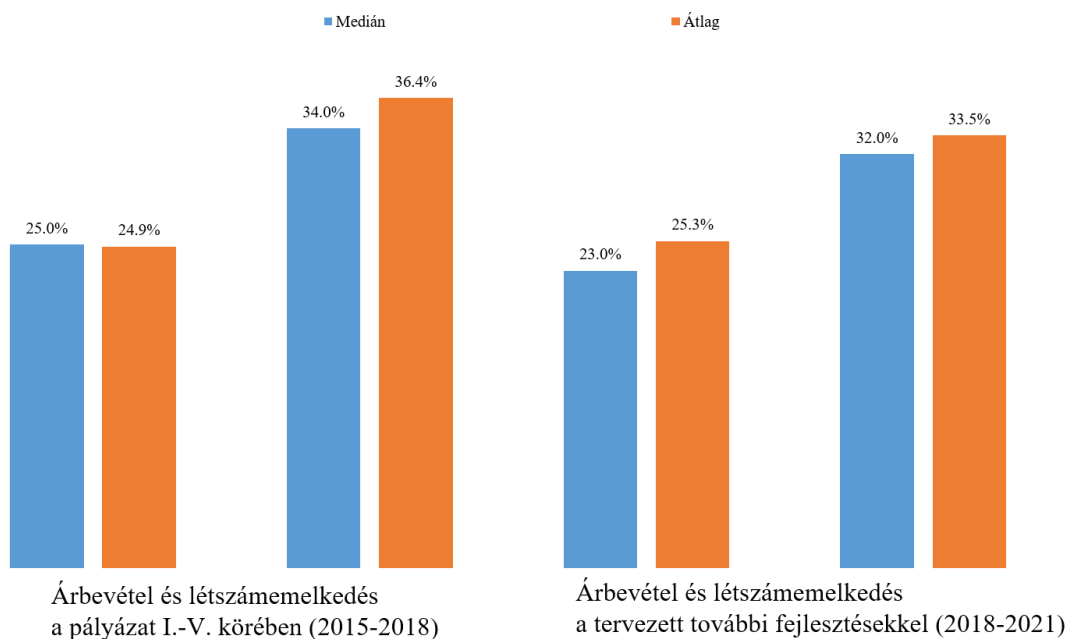
Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

12. ábra: Az elnyert támogatások összegének, valamint a vállalkozások egy meghatározott idő alatt megvalósított nyereségének összehasonlítása

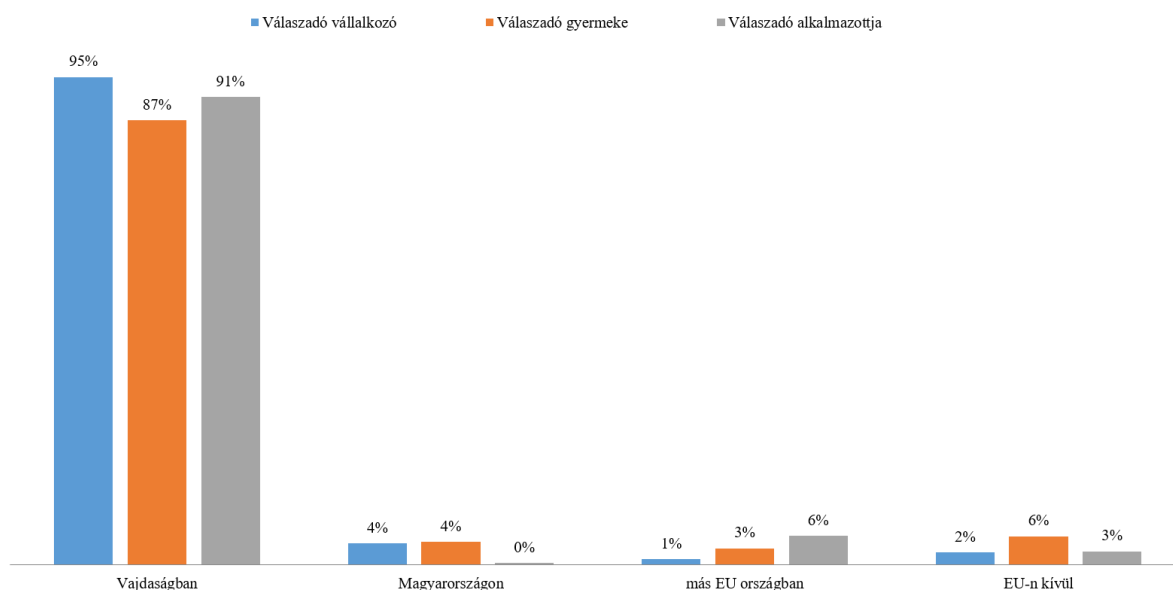
Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

A felmérés eredményei azt is megmutatták, hogy a gazdaságfejlesztési program keretében elnyert támogatások a pályázók csaknem 80%-a esetében a vállalkozás legalább kétévi, mintegy 3000 vállalkozásnál legalább háromévi teljes nyereségének felelt meg, ami azt jelenti, hogy a program nélkül ezen fejlesztések jelentős része feltehetőleg nem valósult volna meg. A kérdőíves felmérés eredményei alapján elmondható, hogy a gazdaságfejlesztési program elérte a célját a nyertes vállalkozások eredményességének javulásában, a munkahelyteremtésben és – ami a program nem titkolt célja – a szülőföldön való boldogulás támogatásában is.

13. ábra: A VGP támogatások hatása Vajdaság gazdasági életére

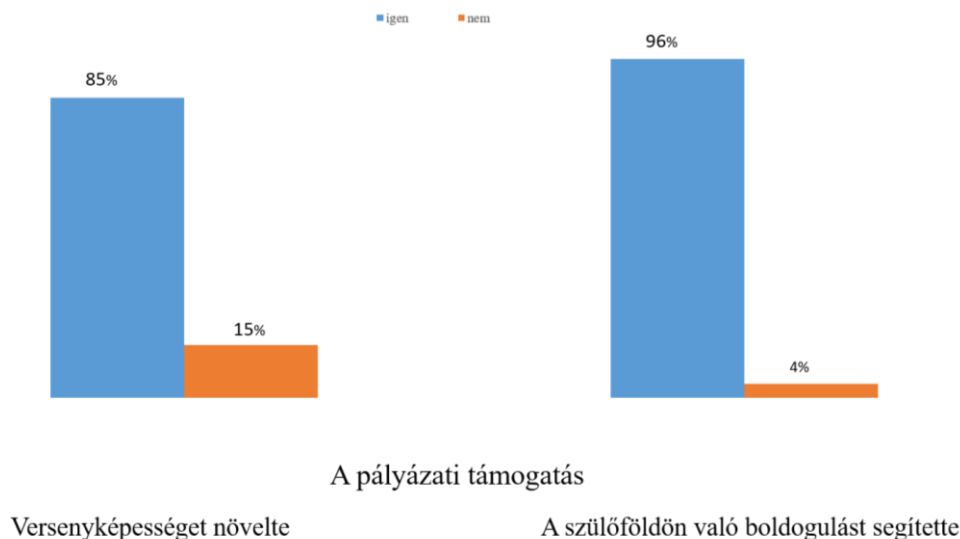
Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

14. ábra: A válaszadók magatartása a jövőbeni lakhely kapcsán

Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

A megkérdezett vállalkozások a 2015–2018 közti időszakban átlagosan mintegy 25%-kal tudták javítani az eredményüket és mintegy 35-36%-kal növelték a teremtett munkahelyek számát. A 14. diagramból jól látható, hogy a válaszadók és alkalmazottjaik több mint 90%-a a jövőjét a Vajdaságban képzelel el, és a válaszadók gyermekei is csaknem 90%-ban gondolkodnak hasonlóképpen.

15. ábra: A támogatások hatása a vajdasági vállalkozások versenyképességére

Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

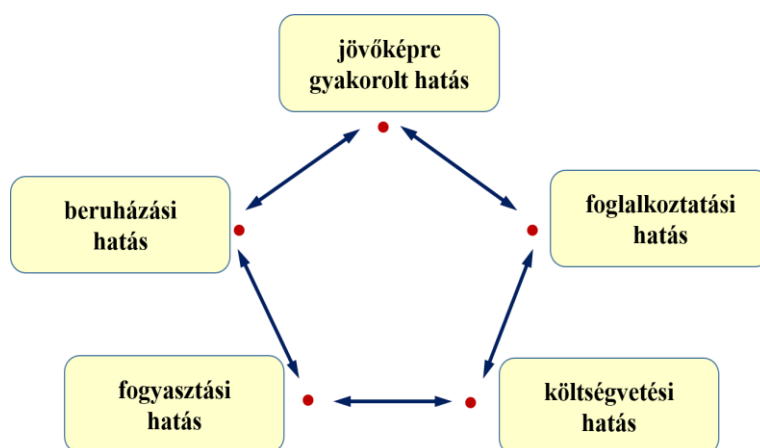
Következtetések

Vajdaság, mint régió gazdasági és területi fejlődésének szempontjából két jelentős program, két különböző forrás érhető el. Az egyik az Európai Unió csatlakozó országokat támogató alapja (IPA), a másik pedig Magyarország határon túli közösségek gazdasági fejlesztését célzó programja. A vizsgált időszakokban nagyságrendileg hasonló összegű fejlesztési eszköz

érkezett Vajdaságba a két program keretében, a magyarországi forrás összege mintegy 25%-kal haladta meg az Uniós forrást. A két programban megvalósult projektek száma jelentős eltérést mutat, közel 40-szer több projekt valósult meg a VGP programban. Az IPA program forrásaiból a 45 vajdasági önkormányzat közül 44 részesült, az egyetlen, amely kimaradó terület Titel község önkormányzata. A VGP 38 vajdasági önkormányzatot fed le. Azokban a községekben, amelyekben nem valósult meg projekt, a magyarság lélekszáma nem éri el a 300-at, a lélekarány 1% és az alatti (kivélet Karlóca), azokban a községekben, amelyekben nem valósult meg projekt, a magyarság lélekszáma nem éri el a 300-at, a lélekarány 1% és az alatti (kivélet Karlóca), így elmondható, hogy Vajdaság minden magyarok lakta részén történt fejlesztés.

Az egy főre jutó támogatás értéke az összlakosság számához viszonyítva (forrás: Szerb Statisztikai Hivatal 2011. évi népszámlálása) a VGP estében magasabb - 83 €/fő – az IPA estén számított 53 €/fő értéknél. Az egyes önkormányzatokban mért adatokból egyértelműen kiolvasható, hogy a VGP-ben jelentősen jobban érvényesültek a tömbmagyarság önkormányzatai, mint az IPA programban. A VGP fejlesztési forrásai jelentősen több közvetlen felhasználóhoz jutottak el, mint az tapasztalható az uniós forrás esetében. Az anyaországi forrásoknak döntő szerepe van a fejlesztések megvalósításában, könnyebben hozzáférnek, bátrabban élnek a lehetőséggel a közösség tagjai.

A kutatás eredményei alapján elmondható, hogy a korábbiakban felvázolt kiinduló hipotézisek beigazolódtak.

16. ábra: A gazdaságfejlesztési program komplex hatása

Forrás: Pleschinger (2018), VM4K

A gazdaságfejlesztési program sikeresen valósul meg Vajdaságban, jelentős plusz lehetőséget jelent a vajdasági gazdálkodók és vállalkozók számára, egy párhuzamos fejlődési lehetőség, ami hozzájárul ahhoz, hogy ma Vajdaságban előnyt jelent magyarnak lenni.

A gazdaságfejlesztési programnak köszönhetően nőtt a vajdasági magyar vállalkozók és gazdálkodók versenyképessége és megbecsültsége is a régióban.

A programban elnyert támogatás jelentős mértékben hozzájárult a sikeresen pályázók fejlődéséhez, javultak a gazdaságok és a vállalkozások eredményei.

A támogatott projektek megvalósításának köszönhetően nőtt a sikeres pályázók, családtagjaik és alkalmazottaik szülőföldön való maradásának és boldogulásának lehetősége, valamint jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy Vajdaságban képzeljék el jövőjüket.

A gazdaságfejlesztési program megvalósítása a jövőben is kulcsfontosságú a vajdasági magyar közösség számára.

Irodalomjegyzék

1. Čeryová, D. -- Bullová, T. -- Turčeková, N. -- Aamičková, I. -- Moravčíková, D. -- Bielik, P. (2020): Assessment of the Renewable Energy Sector Performance Using Selected Indicators in European Union Countries. In *Resources*. 9, 102 (2020), s. 2020. ISSN 2079-9276.
2. Čeryová, D. -- Bullová T. -- Adamičková, I. -- Turčeková, N. -- Bielik, P. (2020): Potential of investments into renewable energy sources. In: *Problems and Perspectives in Management*. 18, 2 (2020), s. 57--63. ISSN 1727-7051.
3. Káposzta József-Honvári Patrícia (2019): A „smart falu” koncepció főbb összefüggései és kapcsolódása a hazai vidékgazdaság fejlesztési stratégiájához. *Tér és Társadalom* 2019. 33. évfolyam/1. eISSN: 2062-9923 pp. 83-97.
4. Káposzta József (2020): A vidékfejlesztés helye a regionális tudományban, *Tér és Társadalom*, 34(1), o. 37-40. eISSN: 2062-9923
5. Lajdová, Z. -- Lajda, J. -- Kapusta, J. – Bielik, P. (2016): Consequences of maize cultivation intended for biogas production. In: *Agricultural economics*. 62, 12 (2016), s. 543--549.
6. Nagy I. (szerk.), 2007., Vajdaság, In: A Kárpát-medence régiói 7., MTA RKK és Dialóg Campus, Pécs-Budapest, p. 575, ISBN 978 963 9052 33 8
7. Nagy I. (szerk.) (2015): A Vajdasági Magyar Közösségek Terület- és Gazdaságfejlesztési Stratégiája, VMSZ, Szabadka, https://www.prosperitati.rs/sites/default/files/dokumentumok/vmsz_gazdasagfejlesztési_strategia_1.pdf, letöltve: 2020.11.17.
8. Nagy M., 2016., A vajdasági önkormányzatok forráslehető kapacitásai az előcsatlakozási alapok vonatkozásában, FTN, Újvidék
9. Pleschinger Gy., 2018., Vajdasági magyar gazdaságfejlesztés, VM4K, Szabadka. <http://www.vm4k.org.rs/vajdas%C3%A1gi-magyar-gazdas%C3%A1gfejleszt%C3%A9s-2015%E2%80%932018>, letöltve: 2020.11.17.
10. Ricz A., 2018., A határon átívelő programok hatásai a Vajdaság területi fejlődésére, *Tér és Társadalom*, 32(1), o. 161-179. doi: 10.17649/TET.32.1.2877.
11. Nagy I., 2020, Cross-border cooperation on the external borders of the EU and the impact of the received EU CBC funds on AP Vojvodina/Serbia, BELGEO, DOI: 10.4000/belgeo.38732
12. Juhász B., 2020., In: *Studia Mundi – Economica*, A vajdasági gazdaságfejlesztési program előzményei, megvalósulása és eredményei, SZIE - GTK, Gödöllő, HU ISSN 2415-9395, http://studia.mundi.gtk.szie.hu/sites/default/files/upload/studia/2020-vol7-no1/studia_mundi_vol_7_no_1_2.pdf, letöltve: 2020.11.17.
13. Szűcs Antónia-Káposzta József (2018): A Gyöngyösi járás településeinek komplex fejlettségi rangsora és dinamikája. *TERÜLETI STATISZTIKA* 58:(5) pp. 489-504. ISSN 0018-7828